studenten. Waarom zou voor studenten niet gelden wat voor asielzoekers wel geldt? Aan de studieduur verandert voor bachelor- en masterstudenten niets. Zonder dat hun collegegeld wordt verhoogd, mogen studenten een jaar extra doen over hun bachelorfase en een jaar extra over hun masterfase. Als studenten er nóg langer over doen, vraagt de regering – en dat is wel nieuw – een extra financiële bijdrage. Ze mogen dus nog steeds langer studeren, alleen dragen ze nu wel een deel van de kosten daarvan. Het liberale aan deze maatregel is dat studenten nog steeds een vrije keuze hebben, maar die vrije keuze is niet zonder verantwoordelijkheid. Op het moment dat de student ervoor kiest om bijvoorbeeld in het bestuur van een studentenvereniging te gaan zitten of om op topniveau te gaan sporten, is die keuze niet langer vrijblijvend. Het recht op onderwijs lijkt vanzelfsprekend, maar wij moeten niet vergeten dat het nog steeds een voorrecht is om te mogen studeren. Tegenover dit voorrecht staan ook plichten. Je mag van studenten verwachten dat zij hun studie serieus oppakken en met enige voortvarendheid door de stof heen gaan en examens afleggen. Het is hun eigen toekomst, waarin zij zelf investeren. De investering door anderen, de samenleving, is niet vrijblijvend. Daarbij komt dat, als van bijna iedereen in de samenleving wordt gevraagd om te versoberen, het gek is om studenten te ontzien.

Er verandert niets aan de termijnen van de studie. Die blijven drie jaar voor de bachelorfase en een jaar voor de masterfase. Dat was al zo en dat blijft zo. Het verschil is, zoals ik zei, dat er een hogere financiële bijdrage wordt gevraagd als je meer dan een jaar extra over de bachelorfase en een jaar extra over de masterfase doet. Voor bepaalde situaties van overmacht zijn er maatregelen getroffen. Instellingen kunnen bovendien gebruikmaken van het Profileringsfonds. Studenten zullen ook het verhoogde collegegeld tegen gunstige voorwaarden kunnen lenen.

Hoewel het duidelijk zal zijn dat de leden van de VVD-fractie sympathiek tegenover dit wetsvoorstel staan, hebben zij nog wel enkele vragen. Zij hebben eerder, in het voorlopig verslag, vragen gesteld over de deeltijders en de studenten die een technische opleiding volgen. Zij hebben daarop van de staatssecretaris niet echt een bevredigend antwoord gekregen. De staatssecretaris schrijft in de memorie van antwoord dat in het wo deeltijdstudenten er weliswaar langer over doen, maar dat deze groep relatief klein is. De keuze in het wetsvoorstel is mede gemaakt om te voorkomen dat via de route van de deeltijdstudie de langstudeerdersmaatregel wordt ontdoken. Zegt de staatssecretaris nu eigenlijk dat, omdat het maar een kleine groep betreft, er geen rekening mee wordt gehouden? Is de staatssecretaris bereid om voor deze groep in het wo wel de uitloop naar rato te differentiëren, alsmede voor de groep die daarna de trajecten volgt? Het gaat dan om trajecten voor studenten die een opleiding volgen, bestaande uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. zou het leeftijdscriterium geen oplossing kunnen zijn voor de deeltijders, bijvoorbeeld in de zin dat je pas na je dertigste deeltijdstudent kunt worden? Dat levert dan misschien wel leeftijdsdiscriminatie op, maar dat zou kunnen worden ondervangen doordat er een gerechtvaardigd belang is.

Een andere vraag is dit: hoe kijkt de staatssecretaris aan tegen de stelling van onder anderen de VSNU dat als gevolg van de langstudeerdersregeling studenten relatief veeleisende studies zullen mijden, zoals de belangrijke tweejarige bèta- en techniekopleidingen? Weliswaar geeft de regering in de nadere memorie van antwoord aan dat zij vanaf 2011 jaarlijks 10,9 mln. extra beschikbaar stelt voor het Sectorplan Technologie 2011–2015 van de drie technische universiteiten, waarbij met deze universiteiten is afgesproken dat dit besteed wordt aan het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs. Het punt was echter niet dat de kwaliteit onvoldoende was. Het punt was, dat deze studies vanwege de hogere moeilijkheidsgraad minder studenten zullen aantrekken, omdat de financiële consequenties mogelijk zwaarder zullen wegen. Wat gaat de staatssecretaris eraan doen om deze studies toch aantrekkelijk te laten blijven voor aankomende studenten? Hoe hangt het Sectorplan Technologie samen met de Strategische agenda hoger onderwijs, die wij afgelopen vrijdag mochten ontvangen?

Een van de redenen waarom studenten in het eerste studiejaar uitvallen, is het maken van een verkeerde studiekeuze. Om die reden zet de regering in op goede voorlichting op grond van betrouwbare informatie, en op het vervroegen van het tijdstip van aanmelding en brede invoering van studiekeuzegesprekken. Waarom is de staatssecretaris van mening dat het vervroegen van het tijdstip van aanmelding verkeerde studiekeuzes zal beperken? Aankomende studenten hebben dan immers minder tijd om een weloverwogen keuze te maken dan zij nu hebben. Graag hoor ik hierop een reactie van de staatssecretaris.

De Tweede Kamerleden Van der Ham en Lucas hebben de staatssecretaris vragen gesteld over de mogelijkheden voor en consequenties van het zich laten uitschrijven van de universiteit als studenten een jaar fulltime een bestuursfunctie op zich nemen, het zogenaamde "collegegeldvrij besturen 3.0". Welke mogelijkheden ziet de staatssecretaris voor het collegegeldvrij besturen? Hoe ver is hij met de beantwoording van de hierover gestelde vragen?

Dit waren de vragen die de leden van mijn fractie nog hadden. Wij wachten de beantwoording daarvan met belangstelling af.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Sörensen, die zijn maidenspeech zal houden.

□

De heer **Sörensen** (PVV):
Voorzitter. Ik verkeerde in de veronderstelling dat wij altijd met iets persoonlijks zouden beginnen, maar dat blijkt niet het geval te zijn. Ik wijk van de mores af, wat ik misschien wel meer ga doen.

Ik vind het een groot voorrecht om namens de PVV lid te zijn van de Staten-Generaal. Mijn politieke carrière is vergeleken met die van mijn leeftijdgenoten hier vrij kort. Mijn politieke carrière heeft bovendien, buiten enkele hoogtepunten, natuurlijk ook een absoluut dieptepunt gekend. Bij mijn vertrek uit de Rotterdamse gemeenteraad heb ik gezegd dat de woede die bij mij opkwam toen ik hoorde dat onze toenmalige fractievoorzitter Fortuyn was vermoord nooit helemaal is weggegaan. Ik kan garanderen dat ik mij niet door die latent aanwezige woede, noem het verbittering, zal laten leiden bij mijn werk hier.

Ik zie onze taak, als PVV, vooral als het kijken naar de menselijke maat in de wetgeving. Wij zijn ervan overtuigd dat veel problemen die in onze samenleving vóórkomen, kunnen worden voorkómen door te luisteren naar de mensen op de werkvloer. De agent op de straat, de verpleegster aan het bed en de onderwijzer voor de klas

kunnen het beste bepalen hoe de problemen in hun sector kunnen worden opgelost en, nog beter, kunnen worden voorkomen. Dat zal onze leidraad zijn.

Voor ons ligt een wetsvoorstel dat veel stof heeft doen opwaaien. De oorzaak daarvan ligt onzes inziens in het feit dat studenten, van wie in deze economisch niet al te beste tijd toch ook een offer wordt gevraagd, heel goed in staat zijn om de media en de publieke opinie te bespelen. Dat is prima, maar wij mogen ons daardoor niet laten leiden. Wij hebben het vermoeden dat dit een van de wetsvoorstellen is die door de ondertussen misschien spreekwoordelijke sneeuwschuiver van de heer Cohen, door de oppositie, opzij zou zijn geschoven.

Overigens werd de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen voor een groot deel door de leiders uit de Tweede Kamer gevoerd in plaats van door de leiders uit de Eerste Kamer. Dat is voor ons het bewijs dat de Eerste Kamer vooral moet worden gezien als een politiek orgaan. Als de kiezer anders had beslist, was het in plaats van een chambre de réflexion een chambre de résistance of zelfs een chambre d'obstruction geworden.

Het behoeft geen twijfel dat mijn fractie dit wetsvoorstel zal steunen. Dat is niet alleen omdat wij het regeerakkoord en het gedoogakkoord met de daarin opgenomen verschuivingen en bezuinigingen binnen het onderwijsveld steunen, maar vooral – dat mag van ons worden verwacht – omdat wij het er inhoudelijk mee eens zijn. Iedereen in ons land moet de broekriem aanhalen. Vorige week hebben wij een wetsvoorstel gesteund dat ten koste gaat van de redelijk verdienende oudere, waar ik overigens zelf binnenkort het slachtoffer van ben. Dat is geen enkel probleem. Dat hoort. Nu vragen wij een klein offer aan de studenten die studeren aan het hoger onderwijs. Er is niets mee mis als wij jonge mensen laten realiseren dat zij een onderdeel zijn van een samenleving die ze veel geeft en waarvan ze alle kansen krijgen, maar die ook iets van ze vraagt. In dit geval gaat het daarbij om de vraag om binnen een bepaalde termijn gewoon af te studeren.

Iedere student kost de samenleving € 6000 per jaar. Dat hebben wij graag voor deze studenten over, maar er mag best iets tegenover staan, bijvoorbeeld plichtsbesef dat tot uiting komt in een bewuste keuze en misschien – ik gebruik ouderwetse woorden – in ijver of arbeidzaamheid. Van alle studenten haalt 52% het bachelor niet binnen de gestelde tijd. Niet alleen mijn fractie vindt dat een te hoog percentage, maar ook de onderwijsinstellingen vinden dat.

Ondertussen keert de wal inderdaad het schip, zoals de heer Fortuyn voorspelde. Hij zei: als er ooit wordt bezuinigd, dan zal men overgaan tot reflectie en bezinning over de uitgaven die worden gedaan. De soms exorbitant hoge salarissen en de ruime onkostenregelingen van het kader worden eindelijk onder de loep genomen. De Erasmus Universiteit stelt dat alle eerstejaars studenten hun studiepunten dienen te halen. Er komen intakegesprekken. De cijfers die zijn behaald in het voortgezet onderwijs, gaan meetellen bij de toelating tot sommige faculteiten. Dit vindt mijn fractie een uitstekende ontwikkeling.

Ook binnen het voortgezet onderwijs kan men veel efficiënter gaan werken. Ooit zijn daar vakkenpakketten ingevoerd om de studierichting extra vroeg te kunnen bepalen. Hiervan is echter eigenlijk helemaal niets terechtgekomen. Eigenlijk is het gewoon een bezuinigingsmaatregel en de zoveelste verlakking van het onderwijs geweest. Misschien kan men, uiteraard binnen het eigen budget, meer aandacht gaan geven aan het decanaat, dat toch is bedoeld om de vervolgstudie met de leerling te bepalen. De dekking van de extra kosten die daarmee gemoeid zullen zijn, mag wat mijn fractie betreft worden gevonden in een reducering van de overheadkosten in het voortgezet onderwijs en het stoppen met vermoeiende en taakverzwarende onderwijsvernieuwingen. Is de staatssecretaris bereid om met de minister in overleg te treden, om er op die manier voor te zorgen dat aan de besturen in het voortgezet onderwijs wordt gevraagd, meer aandacht te geven aan dat decanaat?

Bezuinigen doet men meestal op luxe en op overbodige kosten. Dat geldt ook voor bezuinigingen die studenten treffen. Laat ik vooropstellen dat ik een jaar langer studeren niet zie als luxe, tenzij de vertraging wordt veroorzaakt door een te uitbundig studentenleven. Als de vertraging daardoor wordt veroorzaakt, is er wel degelijk sprake van luxe en is er geen enkel bezwaar tegen als die extra tijd extra wordt belast. Dat geldt zeker als die extra belasting via een sociaal leenstelsel mogelijk wordt gemaakt. Geld lenen door mensen die waarschijnlijk bovengemiddeld gaan verdienen, is volgens ons niet vreemd. Ons land kent 60.000 langstudeerders. 60.000 x € 6000 = 360 mln. Van dat geld kunnen wij heel leuke dingen doen. Wij begrijpen uiteraard wel dat wij er nooit in zullen slagen om alle studenten op tijd te laten afstuderen, maar het reduceren van het aantal langstudeerders en daarmee het reduceren van het bedrag dat aan hen wordt uitgegeven, is wenselijk.

Mijn fractie vindt het voorliggende voorstel absoluut niet zo zwaar als het door sommigen in de media en in de Tweede Kamer is voorgesteld. De student behoudt uitloopjaren, zodat hij toch ook van de plezierige kanten die het studentenleven biedt, en die vaak vormend zijn voor de rest van het leven, volop gebruik kan blijven maken. Verder krijgen studenten met een functiebeperking een extra jaar. Het is van groot belang dat studenten worden ontzien die naast hun opleiding een onderwijs- of gezondheidsopleiding kunnen volgen. Mijn fractie vindt die opleidingen namelijk van extra maatschappelijk belang. Dat vindt de staatssecretaris overigens ook. Het is natuurlijk goed dat voor de altijd bestaande uitzonderingen een Profileringsfonds bestaat waarop een beroep kan worden gedaan.

Het eventueel belasten van extra jaren moet uiteraard een extra stimulans of stok achter de deur zijn om op tijd af te studeren. Dit is een eis die volgens mijn fractie mag worden gesteld en die studenten ervan bewust maakt dat studeren geen vanzelfsprekendheid is, maar een mogelijkheid die hun door de samenleving wordt geboden. Die mogelijkheid wordt uiteraard ook geboden in het belang van die samenleving. Er mag volgens mijn fractie best iets tegenover deze geboden mogelijkheid staan.

De **voorzitter**:
Mijnheer Sörensen, ik feliciteer ook u met uw maidenspeech. U bent en blijft een man van het onderwijs. Dat blijkt ook nu weer uit uw bijdrage. In het onderwijs hebt u als leraar geschiedenis en biologie, overigens een bijzondere combinatie, een groot deel van uw loopbaan doorgebracht. U hebt dus zeker affiniteit met het onderwerp dat aan de orde is.

Met uw aantreden als lid van de Eerste Kamer stijgt u in uw loopbaan als volksvertegenwoordiger naar wat wij wel de derde verdieping noemen, althans, in het huis van Thorbecke. Hiervoor was u vier jaar lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Van maart 2002 tot vorige

maand was u lid van de gemeenteraad van Rotterdam. Als gemeenteraadslid bereikte u via de landelijke media zelfs nationale bekendheid, en dat kan maar van weinig raadsleden worden gezegd. Onder voor ons land uitzonderlijke omstandigheden nam u de taak van fractievoorzitter van Leefbaar Rotterdam over en zag u kans om het debat over de stedelijke politiek te voorzien van nieuwe thema's en van een ander temperament. In deze reflectieve Kamer brengt u veel ervaring mee. We zijn dan ook benieuwd naar uw inbreng in de werkzaamheden van dit huis en wensen u daarmee zeer veel succes.

Het woord is aan de heer Thom de Graaf, die zijn maidenspeech zal houden.

□

De heer **Thom de Graaf** (D66):
Voorzitter. De laatste maal dat ik in deze Kamer het woord voerde over een wetsvoorstel, ruim zes jaar geleden, werd dat helaas niet met de in dat geval benodigde meerderheid aanvaard. Ik heb daar nog een zekere levendige herinnering aan. Nu voer ik voor het eerst het woord als lid van deze Kamer over een wetsvoorstel waarvan ik nagenoeg zeker weet dat het zal worden aanvaard, maar waarvan ik oprecht meen dat het beter zou zijn als dat niet het geval zou zijn. Het kan verkeren.

Ik veroorloof mij een prealabele opmerking over de procedure die wij bij dit wetsvoorstel over langstudeerders hebben gevolgd. Een meerderheid van deze Kamer vindt het nodig, de dringende en beargumenteerde wens van een zeer betekenisvolle minderheid om de plenaire behandeling van het voorstel uit te stellen tot de eerste vergadering na het zomerreces, te negeren en behandeling nu met stoom en kokend water af te dwingen. Afgelopen week zijn door vijf verschillende fracties nog indringende nadere vragen aan de regering gesteld over met name aspecten van behoorlijke wetgeving. Van de uitgebreide nadere antwoorden hebben wij eerst een paar dagen geleden kennis kunnen nemen. Het wetsvoorstel beoogt door middel van de langstudeerdersboete gelden vrij te maken voor de uitvoering van een strategische agenda voor het hoger onderwijs, maar deze agenda mag in de afwegingen bij dit wetsvoorstel kennelijk geen rol spelen, immers, deze omvangrijke nota is ook pas sinds dit weekend beschikbaar gekomen. Toch moet en zal dit wetsvoorstel er vandaag nog doorheen worden gejaagd. De reden daarvoor is mij tot op dit moment onhelder en moet dus wel van betrekkelijk eendimensionale politieke aard zijn.

Aan de staatssecretaris is gevraagd of de ombuigingsdoelstelling, waar het bij dit wetsvoorstel toch om begonnen is, in het geding zou komen als het voorstel direct na de zomer zou worden behandeld, wellicht vergezeld van een technische novelle om de invoeringsdatum aan te passen. Dat is niet het geval, zo kan ik uit zijn brief en uit de nadere memorie van antwoord afleiden. Toch wordt de Kamer door haar eigen meerderheid afgehouden van een weloverwogen behandeling op een later en beter moment. Dat stelt mij teleur. Ik spreek de hoop uit dat dit niet het begin is van een nieuwe cultuur, die gelijkenis gaat vertonen met wat tegenwoordig aan de overkant heel gebruikelijk is.

Mijn fractie wil er bij de behandeling van de verhoging van het collegegeld voor langstudeerders geen twijfel over laten bestaan dat ook wij de noodzaak inzien van maatregelen die het studierendement in het hoger onderwijs vergroten, de studenten bewuster en meer gedisciplineerd laten studeren en de kwaliteit van het onderwijs bevorderen. Daar zijn inhoudelijke maatregelen voor nodig, waarover wij graag het gesprek met de regering aangaan. De zojuist verschenen strategische agenda biedt daarvoor op het eerste gezicht veel aanknopingspunten. Deze agenda bouwt immers deels voort op datgene dat al door de commissie-Veerman werd losgewoeld en waarvoor ook in de wereld van de kennisinstellingen en de onderwijsgevenden draagvlak kan worden gevonden. Wij kunnen over de verschillende maatregelen wellicht van mening verschillen, maar de grote, onderliggende noodzaak van verandering en vernieuwing in het hoger onderwijs met meer scherpte, meer profilering en meer ruimte voor excellentie spreekt ons aan. Wij stemmen overigens ook in met het wetsvoorstel Ruim baan voor talent. Ook de ambitie om de studiecultuur inspirerender en verplichtender te laten zijn spreekt ons aan.

Het politieke probleem hierbij is natuurlijk dat dit kabinet slechts middelen voor de uitvoering van de strategische agenda kan vinden door binnen het hoger onderwijs zelf om te buigen. Substantiële, extra investeringen in de kennis als grondstof van de door het kabinet zo relevant geachte kenniseconomie zijn er echter niet bij. Die keuze is de onze niet, maar dat is de staatssecretaris genoegzaam bekend. De ruimte die het kabinet poogt te vinden om deze agenda uit te voeren door enerzijds de instellingen aan te slaan en anderzijds de langstudeerders te beboeten, is naar het oordeel van D66 volstrekt onvoldoende om echt competitief te zijn in de mondiale kenniseconomie. Maar bovenal zijn het willekeurige ingrepen zonder goede en zorgvuldige onderbouwing met ongerechtvaardigde nadelen voor betrokkenen. Dat geldt niet alleen voor instellingen maar zeker ook voor veel studenten die door de langstudeerboete dreigen te worden getroffen.

Ondanks alle omzwachtelende taal in dit wetsvoorstel kunnen wij gewoon over een boete voor te lang studerende studenten spreken. De staatssecretaris doet dat liever niet. Hij spreekt over een financiële prikkel. Hoe het ook zij, net als bij de bonnenquota in politieland is hier sprake van een maatregel die boetes genereert om een financiële doelstelling te bereiken. Wij van de D66-fractie hebben geen principiële bezwaren tegen het heffen van wat ik maar noem "extra studieleges" als de kosten voor de samenleving van het te lang dralen in de studie te gortig worden. Ook wij vinden dat van studenten, naarmate zij langer studeren, zelf meer verantwoordelijkheid mag worden gevraagd, ook financieel, maar dan duidelijk, zorgvuldig, met inachtneming van opgewekt vertrouwen en in redelijke mate. Het spijt ons te constateren dat het onderhavige wetsvoorstel aan die criteria niet kan voldoen.

In de eerste plaats wordt met het voorstel door het ontbreken van een redelijke overgangsregeling het belang dat de overheid moet hechten aan gerechtvaardigde verwachtingen van burgers, geschonden. Dat de tariefstelling voor langstudeerders in het eerste jaar van de wet, dus tot 1 september 2012, op nul is gezet onder druk van de Tweede Kamer doet niet af aan het bezwaar dat veel studenten nu onderworpen worden aan een voor hen nadelige maatregel, waar zij geen rekening mee hadden gehouden en ook niet behoefden te houden. Studenten die in 2008 aan hun bacheloropleiding begonnen of in 2010 wellicht aan hun masteropleiding en inmiddels de zekerheid hebben dat ze ten minste een jaar of langer vertraging hebben opgelopen, zullen hoe dan ook die extra € 3000 gaan betalen. Dat kunnen zij niet meer door eigen